

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH
RESPUBLIKA ILMIY-METODIK
MARKAZI

TA'LIM TASHKILOTI
RAHBARLARI UCHUN

SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH BO'YICHA YO'RIQNOMA

Ta'lim tashkilotida sun'iy intellektdan xavfsiz,
axloqiy va mas'uliyatli foydalanishni
boshqarishning 10 qoidasi

SUN'IY INTELLEKT — BOSHQARUVGA YORDAM BERUVCHI VOSITA

Sun'iy intellekt ta'lim tashkiloti rahbariga boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish, ayrim ishlarni samaraliroq tashkil etish, ma'lumotlarni tahlil qilish, rejalashtirishni kuchaytirish va ta'lim sifatini oshirishga ko'maklashishi mumkin.

Biroq sun'iy intellekt rahbarning boshqaruv mas'uliyati, pedagogik yondashuvi, insoniy nazorati va yakuniy qarorlari o'rnini bosa olmaydi.

ASOSIY TAMOYILLAR

Aniq ichki
tartib va
qoidalar

Shaxsiy
ma'lumotlarni
himoya qilish

Mas'uliyat va
nazoratning aniq
taqsimlanishi

Sifat, xavfsizlik va bola
manfaatlarining
ustuvorligi

YO'RIQNOMA MAQSADI

Mazkur yo'riqnoma ta'lim tashkiloti rahbarlariga sun'iy intellektdan:

- xavfsiz va mas'uliyatli foydalanishni yo'lga qo'yish;
- ichki tartib va qoidalarni belgilash;
- xodimlar faoliyatini muvofiqlashtirish;
- shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish;
- pedagogik va akademik halollikni ta'minlash;
- ota-onalar va jamoatchilik bilan ochiq muloqotni yo'lga qo'yishda sun'iy intellektdan samarali foydalanishga yo'l ko'rsatadi.

ASOSIY QOIDA

Sun'iy intellektdan foydalanishda boshqaruv nazorati,
yakuniy qaror va javobgarlik doimo rahbar zimmasida bo'ladi.

1–5-QOIDALARI

1 Ichki siyosat va qoidalarni rivojlantiring

Ta'lim tashkilotida sun'iy intellektdan foydalanish bo'yicha aniq ichki tartib ishlab chiqing.

Unda:

- sun'iy intellektdan foydalanish maqsadi;
- foydalanish chegaralari;
- ruxsat etilgan va taqiqlangan holatlar; xodimlar, o'quvchilar va ota-onalar uchun tushunarli talablar aniq ko'rsatilishi kerak.

! Ichki qoidalar sodda, tushunarli va amaliyotda qo'llashga qulay bo'lsin.

2 Mas'ul shaxs yoki ishchi guruhni belgilang

Sun'iy intellektdan foydalanish jarayonini muvofiqlashtirish uchun mas'ul shaxs yoki ishchi guruh belgilang.

Zaruratga qarab quyidagi yo'nalishdagi mutaxassislarni jalb eting:

- texnik mutaxassis;
- pedagogik xodim;
- psixolog;
- axborot xavfsizligi yoki ma'lumotlarni himoya qilishga mas'ul shaxs.

! Ularning vazifalari, huquqlari va javobgarligi aniq belgilansin.

3 Vositani joriy etishdan oldin xavfni baholang

Har qanday sun'iy intellekt vositasini joriy etishdan oldin quyidagilarni baholang:

- u qanday ma'lumotlarni yig'adi va qayta ishlaydi;
- ma'lumotlar xavfsizligi qay darajada ta'minlangan;
- noto'g'ri yoki biryozlama natija berish xavfi bormi;
- bolalar manfaatiga zid holatlar yuzaga kelishi mumkinmi;
- u amalda pedagogik yoki boshqaruv foyda beradimi; undan foydalanish uchun texnik sharoit yetarlimi.

⚙ Har bir vosita faqat uning foydasi va xavfi puxta ko'rib chiqilgandan keyin joriy etilishi kerak.

4 Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishni ustuvor vazifa qiling

Sun'iy intellekt tizimlariga quyidagi ma'lumotlarni kiritish yoki yuklashga yo'l qo'ymang:

- o'quvchi va tarbiyalanuvchilarning familiyasi, ismi va sharifi;
- sinf yoki guruh ro'yxatlari;
- baholar, davomat va xulq-atvorga oid ma'lumotlar;
- tibbiy, psixologik yoki oilaviy ma'lumotlar;
- ota-onalarning telefon raqami va manzili;
- foto, video va audioyozuvlar;
- ichki hujjatlar, maxfiy hisobotlar, login va parollar.

⚙ Alohida e'tibor: maktabgacha ta'limda bolalarning foto, video va ovozli yozuvlarini sun'iy intellekt vositalariga yuklashga yo'l qo'yilmaydi.

5 Pedagogik va akademik halollik qoidalarini belgilang

Ta'lim tashkilotida sun'iy intellektdan foydalanish bo'yicha akademik halollik qoidalari aniq belgilanishi kerak.

Jumladan:

- qaysi topshiriqlarda undan foydalanish mumkinligi;
- qaysi ishlar o'quvchi tomonidan mustaqil bajarilishi shartligi;
- undan foydalanilganini qanday ko'rsatish kerakligi;
- nazorat ishlari va imtihonlarda qo'llash tartibi;
- baholashda o'quvchining mustaqil fikri va amaliy ko'nikmasi qanday hisobga olinishi aniq ko'rsatilsin.

6–10-QOIDALARI

6 Xodimlarning kompetensiyasini muntazam rivojlantiring

Xodimlar sun'iy intellektdan to'g'ri foydalanish uchun zarur bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.

Ular quyidagilarni bilishi zarur:

- sun'iy intellektning imkoniyatlari va cheklovlari;
- shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish;
- kiberxavfsizlik va zararli havolalardan ehtiyot bo'lish;
- sun'iy intellektdan pedagogik va axloqiy jihatdan to'g'ri foydalanish;
- natijalarni tekshirish va moslashtirish;
- akademik halollik qoidalari;
- maktabgacha ta'limdagi foydalanish chegaralari.

Texnologiya yangilangani sari ichki qoidalar va xodimlar bilimi ham muntazam yangilanib borishi kerak.

7 Bola manfaatlari, yoshga moslik va inson nazoratini ta'minlang

Har qanday qarorda bolaning manfaatlari ustuvor bo'lishi kerak.

Shuni unutmang:

- sun'iy intellekt tarbiyachi, o'qituvchi yoki psixolog o'rnini bosa olmaydi;
- bolalar sun'iy intellekt chatbotlari bilan nazoratsiz qolmasligi kerak;
- sun'iy intellekt yaratgan natija yoshga mos bo'lishi zarur;
- yakuniy pedagogik va boshqaruv qarori inson tomonidan qabul qilinadi.

Asosiy tamoyil:

sun'iy intellekt — vosita, inson nazorati esa majburiy shart.

8 Kiberxavfsizlik va texnik boshqaruvni yo'lga qo'ying

Ta'lim tashkilotida quyidagi xavfsizlik choralarini joriy eting:

- xizmat akkauntlari uchun kuchli va ishonchli parollar;
- imkon bo'lsa, ikki bosqichli himoya;
- tizimlarga kirish huquqlarini lavozimga qarab belgilash;
- ruxsat etilgan platformalar ro'yxati;
- dasturlar va qurilmalarni muntazam yangilash;
- zaxira nusxalarini saqlash;
- firibgar xabarlar va zararli havolalar bo'yicha ogohlantirish;
- hodisalarni qayd etish va tezkor bartaraf etish tartibi.

Imkon qadar ta'lim tashkiloti tomonidan tavsiya etilgan yoki rasmiy xizmatlardan foydalaning.

9 Ota-onalar va jamoatchilik bilan ochiq muloqot qiling

Sun'iy intellektdan foydalanish bo'yicha ochiqlik ishonchni mustahkamlaydi.

Shu sababli:

- ota-onalarga nima maqsadda va qanday foydalanilayotganini tushuntiring;
- ichki qoidalarni ularga yetkazing;
- zarur hollarda rozilik olish tartibini belgilang;
- savol, taklif va murojaatlar uchun aniq aloqa kanalini yo'lga qo'ying.

Muhim tamoyil:

ishonch ochiqlikdan boshlanadi.

10 Muntazam monitoring, tahlil va takomillashtirishni amalga oshiring

Sun'iy intellektdan foydalanish jarayonini muntazam kuzatib boring.

- qaysi vositalar amalda foyda bermoqda;
- qanday muammolar yoki xavflar kuzatilmoqda;
- xodimlar va ota-onalarda qanday savollar paydo bo'lmoqda;
- o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va akademik halolligiga qanday ta'sir qilmoqda;
- mavjud qoidalarni yangilash zarurati bormi.

SUN'IY INTELLEKT BO'YICHA ICHKI TARTIB BIR MARTA YOZILIB QO'YILADIGAN HUJJAT EMAS. U AMALIY TAJRIBA ASOSIDA MUNTAZAM TAKOMILLASHTIRIB BORILISHI KERAK.

ELEKTRON RESURLAR

YAGONA RAQAMLI TA'LIM RESURLARI VA XIZMATLARI PORTALI

O'zbekiston Respublikasida raqamli ta'limni rivojlantirish, ta'limga oid raqamli resurslar va interfaol xizmatlardan yagona nuqtadan turib foydalanish, bu orqali ta'lim ishtirokchilariga qulaylik yaratish maqsadida Ta'limni rivojlantirish respublika ilmiy-metodik markazi tomonidan "Yagona raqamli ta'lim resurslari va xizmatlari portali" ishlab chiqildi.

**TO'LIQ YO'RIQNOMA BILAN TANISHISH
UCHUN QR-KODNI SKANERLANG**

Telefoningiz kamerasini QR-kodga qarating
va ochilgan havola orqali yo'riqnomaning
elektron shakliga o'ting.

raqamlitalim.trm.uz/metodic/guide

VIDEO YO'RIQNOMA

Telefoningiz kamerasini QR-kodga qarating
va ochilgan havola orqali video
yo'riqnomaga o'ting.

raqamlitalim.trm.uz/education_video

Qo'llanmaning elektron shakli muntazam yangilanib boriladi.

MARKAZNING VEB-SAYTI VA IJTIMOIIY TARMOQLARDAGI SAHIFALARI

trm.uz

[/trmuz](https://trm.uz)

[/trm_uz](https://trm.uz)

[@trm_uz](https://trm.uz)